

Пословська Таїсія Іванівна, курсант
1-го курсу ННІ №3 НАВС
Науковий керівник: Кулик Т.О.,
доцент кафедри конституційного
права та прав людини, кандидат
юридичних наук

ПРАВО НА СВОБОДУ ТА ОСОБИСТУ НЕДОТОРКАНИСТЬ – СТАН ДОТРИМАННЯ В УКРАЇНІ

Право на свободу та особисту недоторканість є одним із найважливіших прав не тільки в Україні, а й в інших світових державах. Так, у багатьох законах розміщені гарантії захисту права на свободу та особисту недоторканість. Особиста недоторканість, як особиста свобода, полягає в тому, що ніхто в державі не має права примусово обмежувати свободу людини в рамках діючого законодавства здійснювати дії, користуватися свободою пересування тощо. Людина не може бути силою чи за допомогою погрози примушена здійснювати якісь дії, бути піддана катуванню, обшуку чи завдана буде шкода її здоров'ю. Тільки сама людина може розпоряджатися власною долею, реалізуючи при цьому свої конституційні та інші права і свободи.

Звертаючись до тексту Основного Закону України, можна спостерігати, що Стаття 29 регламентує право кожної людини на свободу та особисту недоторканість. Заарештовувати або тримати під вартою особу можна лише за вмотивованим рішенням суду і тільки на підставах та в порядку, встановлених законом. У разі нагальної необхідності запобігти злочині чи його перепинити уповноважені на те законом органи можуть застосувати тримання особи під вартою як тимчасовий запобіжний захід, обґрунтованість якого протягом сімдесяти двох годин повинен перевірити суд. Затриману особу негайно звільняють, якщо протягом сімдесяти двох годин з моменту

затримання їй не вручено вмотивованого рішення суду про тримання під вартою. Кожному заарештованому чи затриманому необхідно невідкладно повідомити про мотиви арешту чи затримання, роз'яснити його права та надати можливість з моменту затримання захищати себе і користуватися правовою допомогою захисника. Кожний затриманий має право у будь-який час оскаржити в суді своє затримання. Про арешт або затримання людини негайно повідомляються родичі заарештованого чи затриманого. Статті 288 та 289 ЦК України доповнюють ці положення: забороняються будь-які форми фізичного чи психічного тиску на фізичну особу, втягування її до вживання спиртних напоїв, наркотичних та психотропних засобів, вчинення інших дій, що порушують право на свободу. Фізична особа не може бути піддана катуванню, жорстокому, нелюдському або такому, що принижує її гідність, поводженню чи покаранню [2].

Важливим документом захисту права на свободу і особисту недоторканість є Європейська конвенція. Так, Стаття 29 Конституції України дослівно відтворює формулювання тексту Конвенції: «кожна людина має право на свободу та особисту недоторканність» [1].

З метою реалізації права, закріпленого статтею 29 Конституції, держава гарантує кожній особі з моменту затримання право на захист шляхом закріплення у законі сукупності процесуальних прав, використання яких надає можливості особисто захищатися від підозри чи обвинувачення у вчиненні правопорушення, відстоювати свої законні інтереси. Крім цього, гарантується право користуватися допомогою захисника. В окремих випадках, передбачених у законі, на осіб, які здійснюють досудове провадження, і суд покладає обов'язок забезпечення участі захисника у справі [3].

При співвідношенні тексту про право на свободу і особисту недоторканість Конституції України і Європейської конвенції можна виділити наступні аспекти їхньої різниці. Законодавство України визначає три аспекти права на свободу і

особисту недоторканність: фізична недоторканність особи (життя, здоров'я, тілесна недоторканність, статева свобода); моральна недоторканність (захист честі й гідності); психологічна недоторканність (незаконні методи впливу на психіку тощо). Під правом на свободу в контексті ст. 5 Європейської конвенції слід розуміти фізичну свободу особи, при цьому право на свободу і особисту недоторканність розглядається як єдине сполучення слів і має на увазі захист «від будь-якого свавільного процесуального чи матеріального зазіхання на особисту свободу» з боку державних органів [1].

Обґрунтовуючи дотримання права на свободу і особисту недоторканність, можна навести наступні факти, зробивши аналіз законодавства України. За 2015 рік в національне законодавство, яке регулює процедуру позбавлення свободи, були внесені певні зміни. Зокрема, серед таких змін можна виокремити лише зміни до ст. 208 КПК, яка була доповнена частиною три, згідно якої уповноважена службова особа має право затримати особу, підозрювану у вчиненні злочину, якщо є обґрунтовані підстави вважати, що можлива втеча з метою ухилення від кримінальної відповідальності особи, підозрюваної у вчиненні тяжкого або особливо тяжкого корупційного злочину, віднесеного законом до підслідності Національного антикорупційного бюро України. Однак ця зміна викликає певне занепокоєння, оскільки вона створює обмеження гарантій права на свободу для окремих громадян лише на підставі наявності підозри у вчиненні злочинів, пов'язаних з корупційними діями. Негативним моментом є продовження дії норми ст. 615 КПК України, яка дозволяють прокурору виконувати певні функції слідчого судді протягом 30 днів, зокрема, затримувати осіб. Тобто в Україні діє норма, яка дозволяє позбавляти свободи на строк до 30 діб без будь-якого судового перегляду законності такого затримання, що є грубим порушенням норм Конституції України (ст.29), Європейської конвенції з прав людини та Міжнародного пакту з громадянських та політичних прав [4].

Протягом останнього десятиліття Україна входить до п'ятірки держав, що лідирують за кількістю звернень їх громадян до Європейського суду. За даними Урядового уповноваженого у справах Європейського суду з прав людини, станом на жовтень 2014 р. Суд виніс 99 рішень у справах проти України, в яких констатується порушення ст. 5 Конвенції, серед яких 36 стосуються саме порушення ст. 5 §3 у вигляді тривалого тримання під вартою..., а саме рішень про порушення підпункту п. 1 ст. 5 Конвенції у зв'язку з відсутністю підстав тримання під вартою особи в місцях досудового слідства, підпункту; п. 1 і п. 4 ст. 5 за відсутності на той час у чинному КПК визначених законом процедур щодо екстрадиції. Таким чином, узагальнюючи практику ЄСПЛ, можна зробити висновок, що порушення права на звільнення з-під варти протягом розумного строку є системним у нашій державі [5].

На сьогоднішній день актуальною є проблема порушення прав людини у зоні АТО, щодо осіб яких незаконно позбавлено волі. Офіс Верховного Комісара з прав людини ООН (ОВКПЛ) випустив звіт щодо стану з правами людини за період з 16 травня по 15 серпня 2015 року, у якому, серед іншого, мова йде про порушення права на свободу та особисту недоторканість України під час подій на Сході України як зі сторони незаконних збройних формувань, так і зі сторони силовиків. Зокрема, у Звіті зазначено: «Оціночна кількість людей, які утримуються збройними групами постійно змінюються, в основному, через змінювану модель постійних викрадень, затримань та звільнень. Відповідно до даних СБУ, станом на 15 серпня 172 людини утримувалися представниками «Донецької Народної Республіки» та «Луганської Народної Республіки». Ця цифра, однак, стосується лише людей, чие місцезнаходження було встановлене Урядом України, та щодо яких були направлені запити на звільнення. Для того щоб покращити ситуацію в зоні АТО, потрібно провести належне розслідування випадків довільних та незаконних позбавлень свободи на території проведення АТО, які вчиняються як

представниками незаконних збройних формувань, так і співробітниками правоохоронних органів і військовослужбовцями України [4].

Таким чином, кожен громадянин України має право на свободу і особисту недоторканість і також може вимагати від держави гарантування захисту цього права, адже це її прямиий обов'язок. Аналізуючи законодавство, що регулює реалізацію права на свободу і особисту недоторканість, можна стверджувати, що ситуація в Україні, з приводу захисту цього права, є досить непростюю.

Дотримання права на свободу та особисту недоторканість є важливим показником для суспільства і є важливою складовою становлення правової державності. Удосконалення стану дотримання дотримання права на свободу і особисту недоторканість в Україні можлива лише в тому випадку, якщо уповноважені органи держави, які безпосередньо спрямовані, в межах своєї компетенції, виконувати функцію дотримання права на свободу і особисту недоторканість, будуть діяти чітко відповідно до положень чинного законодавства, з метою забезпечення ефективної реалізації цього права і покращення ситуації по зменшенню рівня злочинності в нашій країні.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. О. Д. Святоцький, Т. Г. Захарченко, С. Ф. Сафулько та ін.; Заг. ред. С. Ф. Сафулька. — К.: Видавничий Дім «Ін Юре», 2008. — Ч. 1. — 616 с. Енциклопедичний довідник майбутнього адвоката: У 2 ч. URL: <http://radnuk.info/posibnuk/advokatygra/470-dovidnuk/8285-36-----.html>.

2. Галюк В. В. Курс цивільного та сімейного права України (у питаннях і відповідях): Навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл./ В. В. Га-люк, О. Х. Юлдашев. - К.: МАУП, 2005. - 240 с. URL: <http://radnuk.info/pidrychnuku/tsvil/262-galul/3829-30----.html>.

3. Заступник Міністра юстиції України Л. М. Горбунова – Чинне Законодавство України та європейська конвенція з прав людини URL: https://minjust.gov.ua/m/str_948 .

4. Олена Ащенко, експерт Харківської правозахисної групи – Право на свободу та особисту недоторканість URL: <https://helsinki.org.ua/pravo-na-svobodu-ta-osobystu-nedotorkanist/>.

5. Слінько Т.М. - Конституційно-правове забезпечення права на свободу та особисту недоторканість URL: file:///C:/Users/User/Downloads/evpe_2015_6_16.pdf.